

Kapya atu ba Pol hatô hi Galesia Abô môn

Pol hatô abô êntêk hi hadêḡ avômalô êvhaviḡ takatu ba êmô plovins Galesia. Bôk hamô haviḡ thêlô ba hanaḡ Wapômbêḡ anêḡ Abô Mavi bêḡ hadêḡ thêlô ba intu êvhaviḡ Yisu (Ap 16:6; 18:23). Thêlô bêḡ anôḡ ma miḡ ḡê Israeḡ ami ma ḡê loḡ buyaḡ.

Havêḡ yam ma ḡê Israeḡ doho êlêm ma enaḡ hadêḡ thêlô ek nebalonḡ Mose anêḡ abô balabuḡ loḡ lôk nenḡothe iniḡ kupik êtôm ḡê Israeḡ ek nimitak thêthônḡ êḡjêk Wapômbêḡ ma. Pol halaḡô abô êḡ, ma hatô kapya êntêk nena ḡê takatu ba êvhaviḡ Yisu Kilisi ma Wapômbêḡ halam i nena ḡê thêthônḡ. Ma ḡê takatu ba esopa balabuḡ iyom miḡ hatôm nimitak thêthônḡ ami.

Hato hadêḡ 53 AD la.

Pol hêv lamavi

¹ Ya ma aposel Pol. Avômalô la miḡ elam ya ek yandum ku êntêk ami lôk miḡ anyôla hêv ku êntêk hadêḡ ya ami. Yisu Kilisi lo Kamik Wapômbêḡ thai da êv ku êntêk hadêḡ ya, ôpatu ba hik Yisu Kilisi liḡ hêk ḡama. ² Ya lôk aiyāḡ thêlô aêv kapya êntêk hadêḡ môlô avômalô ôdônḡ takatu ba ôêvhaviḡ ômô malak loḡ nenanena anêḡ plovins Galesia.

³ Alalôaniḡ Kamik Wapômbêḡ lôk Anyô Bêḡ Yisu Kilisi nêḡnêḡ iniḡ wapôm lôk labali êndêḡ môlô. ⁴ *Alalôaniḡ Kamik Wapômbêḡ anêḡ lahaviḡ ba Kilisi hêv yanida ek nêḡ alalô sa ek nêḡ kambom vê lôk epole kambom bôlônḡ

* 1:4: Gal 2:20

êntêk anêḡ yak takatu ba havalorḡ alalô lorḡ vê. ⁵ Aêḡ ba nambô Kamik Wapômbêḡ anêḡ athêḡ lôkmanḡiḡ êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Avanôḡ!

Abô Mavi ma doḡtom iyom

⁶ Ya kapôlôḡ hasorḡ kambom nena ketheḡ oyaḡ ma môlô ôvôliḡ dônim hadêḡ ôpatu ba bôk halam môlô hathak Yisu Kilisi anêḡ wapôm ma lêk môlô osopa abô yaḡda. ⁷ *Ma doḡtom abô êḡ ma miḡ Wapômbêḡ anêḡ abô ami. Yakô anyô doho lêk nendela môlônim auk ba nindum ek ninduviḡ Kilisi anêḡ Abô Mavi. ⁸ *Odaḡô! Yêlôda anaḡ abô yaḡda mena aḡela la anêḡ malak leḡ hanaḡ abô yaḡda hadêḡ môlô ba miḡ hatôm Abô Mavi sêbôk ba yêlô anaḡ hadêḡ môlô ami, êḡ ma tem yandam Wapômbêḡ ek imbuliḡ ôpêḡ. ⁹ Bôk yêlô anaḡ hadêḡ môlô yôv ma lêk yahananaḡ hathak lorḡbô. Anyô late hanaḡ Abô Mavi hadêḡ môlô ba miḡ hatôm atu ba bôk owa anêḡ yêlô ami, êḡ ma tem yandam Wapômbêḡ ek imbuliḡ ôpêḡ.

¹⁰ *Ba yahananaḡ abô êḡ ek yandôk avômalô leḡiḡ lôk Wapômbêḡ la e? Mena yahadum ek avômalô nêḡê ya nena mavi e? Yahananaḡ abô êḡ ba hatôm sêbôk atu ba yahadum ku ek avômalô nêḡê ba nebam ya, êḡ ma ya miḡ Kilisi anêḡ anyô ku te ami.

Pol hanaḡ anêḡ ku lavôḡ

¹¹⁻¹² *Aiyaḡ thêlô, yalenḡhaviḡ môlô noyala nena Abô Mavi atu ba yahananaḡ hadêḡ môlô, êḡ ma Yisu Kilisi da hik thô hadêḡ ya. Ma miḡ anyôla hanaḡ mena yahawa hêk anyôla anêḡ auk lôk miḡ anyôla hadôḡ ya hathak abô êḡ ami. Milôk.

* 1:7: Ap 15:1,24 * 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1Te 2:4 * 1:11-12: Mat 16:17

¹³ *Môlô bôk olaṅô hathak yenaṅ bôk lo loṅ sêbôk ba yahasopa Israel iniṅ abô balabuṅ, ba yahêv vovaṅ bêṅ hadêṅ Wapômbêṅ anêṅ avômalô êvhaviṅ ba yahabuliṅ i.
¹⁴ *Ma ya lôklokwaṅ ek yasopa bumalô iniṅ bôk lo loṅ ba yahatitiṅ Mose anêṅ balabuṅ aleba yenaṅ auk hamôṅ ek apenena muk Israel vi iniṅ. ¹⁵⁻¹⁷ *Ma doṅtom Wapômbêṅ da hadum ba hik nakaduṅ thô hadêṅ ya ek yanaṅ Abô Mavi esak nakaduṅ bêṅ êndêṅ avômalô loṅ buyaṅ. Sêbôk ba yahamiṅ wakatik kapô denaṅ, ma bôk habi baṅ hayô hêk ya lôk dalam ya yôv hathak anêṅ wapôm. Ba intu yaha Alebia vêm ma yahavôhalêm Damaskas hathak loṅbô. Miṅ yahanāṅ hik anyôla liṅ lôk yaha Jelusalem ek yaṅgê aposel takatu ba ibitak êmôṅ ek ya ami.

¹⁸ *Sondabêṅ lokwaṅlô hale ba hi, êṅ ma yaha daku Jelusalem ek yanaṅ abô imbiṅ Pita. Ma yahamô haviṅ yani hatôm wak laumiṅ ba labahēvi. ¹⁹ Ma doṅtom miṅ yahayê aposel vi ami ma yahayê Jems iyom, Yisu yaṅ molok. ²⁰ Ba intu abô êntêk ba yahato hadêṅ môlô, ma yahanāṅ abô avanôṅ hamiṅ Wapômbêṅ ma. Ma miṅ abôyaṅ ami. ²¹ *Vêm ma yaha plovins Silia lo Silisia. ²² Ma avômalô ôdôṅ takatu ba êvhaviṅ Yisu Kilisi êmô Judia êthôṅ ya paliṅ. ²³ Thêlô elāṅô abô takatu ba avômalô vi enaṅ hathak ya iyom nena, “Sêbôk ma ôpêṅ hêv vovaṅ hadêṅ alalô ba habuliṅ abô êvhaviṅ. Ma doṅtom lêk hanaṅ abô êṅ bêṅ.” ²⁴ Ma avômalô takêṅ êyê yenaṅ ku ba êbô Wapômbêṅ anêṅ athêṅ.

2

Aposel êlôk hathak Pol anêṅ ku

¹⁻² *Sondabêṅ hatôm 14 hale ba hi yôv ma Wapômbêṅ

* 1:13: Ap 8:3 * 1:14: Ap 22:3 * 1:15-17: Ais 49:1; Gal 2:7 * 1:18:
 Ap 9:26-27 * 1:21: Ap 9:30 * 2:1-2: Ap 15:2

miñ hik anêñ lahaviñ thô ek yana Jerusalem. Aêñ ba yahavôha daku hathak loñbô. Ma Banabas hi haviñ ya ma yahawa Titi haviñ. Ma yahalam avômalô êvhaviñ iniñ nê bêñbêñ ba yêlô amô unyak kapô ma yahanaj yenañ ku lavôñ hathak Wapômbêñ anêñ Abô Mavi atu ba yahêv hadêñ avômalô loñ buyañ ek yêlô sapêñ kapôlôñiñ doñtom ek ku êñ injik anôñ. ³ Nê bêñbêñ takêñ elañô yenañ abô ba leñiñmavi hathak ma miñ enañ nena yêlô nañgothe Titi anyô Glik atu anêñ kupik ami. ⁴ *Ku êñ anêñ ôdôñ nena sêbôk ba aiyañ doho atu ba esopa abô yanđa ivuñ iniñ auk ma ibitak êyô yêlô kapô ba êlêm ek neyala yêlôaniñ auk esak Yisu Kilisi lôk aisê ba balabuñ neñgothe kupik miñ havalon alalô loñ hathak loñbô ami. Yakô iniñ auk êñ embalon alalô loñ ba namô balabuñ vibij esak loñbô. ⁵ Ma yêlô miñ alôk hathak nê êñ iniñ auk neñgothe Titi anêñ kupik ami, ma milôk ek Abô Mavi êñ anêñ anôñ injik imiñ môlô.

⁶ Ma doñtom nê bêñbêñ takêñ miñ eyabiñ yenañ auk ami. Môlôda obam thêlô nena nê bêñbêñ ma doñtom Wapômbêñ miñ hayê nômkama takatu ba hêk loñ yaiñ ami. Aêñ ba yada yenañ auk nena thêlô ma nê bêñbêñ, êñ ma nôm oyañ. ⁷ *Nê bêñbêñ takêñ êyê nena Wapômbêñ bôk hêv ku yanañ anêñ Abô Mavi bêñ êndêñ avômalô loñ buyañ hatôm hêv ku hadêñ Pita ek enañ êndêñ avômalô Israêl. ⁸ Wapômbêñ hêv lôklokwañ êñ hadêñ Pita ek indum ku aposel êmô avômalô Israêl malêvôn. Ma hêv lôklokwañ hadêñ ya aêñ iyom ek yandum ku aposel êmô avômalô loñ buyañ malêvôn. ⁹ Jems lo Pita ma Jon nê takatu ba môlô ôyê hatôm nê bêñbêñ, thêlô takêñ êyê nena Wapômbêñ hêv anêñ wapôm ek yandum ku êñ imbiñ. Ba intu ekam yai lôk Banabas ma ewa yai

* 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap 22:21

hatôm iniñ iviyañ ek nandum ku êmô avômalô loñ buyaņ malêvôn ma thêlôda nindum ku nê mô avômalô Israeł malêvôn. ¹⁰ *Ma thêlô êv abô doņtom iyom hadêñ yai ek nanê m avômalô sawa takatu ba êvhaviñ sa. Ku êñ bôk haliñ ya bô ba hapôviñ ya ek yandum.

Pol hanañ Pita anêñ kambom bêñ

¹¹ Sêbôk atu ba yahamô Antiok ma Pita hayô ba yai amô vê m ma hadum kambom te. Yahayê ma yahathañ yai nena, ¹² * “O ma anyô hothak hoañ nôm haviñ avômalô loñ buyaņ takatu ba miñ engothe iniñ kupik ami ma êvhaviñ Yisu Kilisi. Ma doņtom Jems anêñ ñê ku takatu ba evaloñ auk nengothe kupik loñ êyô, ma hôkô ba hôpôlik lôk hôvôliñ dô m im ek avômalô loñ buyaņ takêñ. ¹³ Ma anê m auk lôkbañ êñ havô v avômalô êvhaviñ vi anêñ Israeł aleba havô v Banabas haviñ.”

¹⁴ Yahayê nena lêk etak Abô Mavi anêñ loñôndê ba even mayaliv, êñ ma yahamiñ piklêvôn ma yahanañ Pita bêñ nena, “O ma anyô Israeł te ma doņtom lêk hâyô loñ êntêk mô ñ ma hotak avômalô Israeł iniñ kobom ba hoañ nôm mayaliv haviñ avômalô loñ buyaņ. Ma doņtom lêk huik auk êñ liliñ ba hudum ek osopa Mose anêñ balabuñ esak loñbô ba hôpôlik hathak avômalô loñ buyaņ takêñ. Aisê, hudum ek ôpôviñ avômalô loñ buyaņ ek nesopa Mose anêñ abô balabuñ e?”

Ôpatu ba hêvhaviñ Yisu ma anyô thêthôn

¹⁵ Yêlôaniñ wakatik lo wakamik ma avômalô Israeł ba yêlô ma miñ abitak anêñ avômalô loñ buyaņ takatu ba elam nena ñê daluk ami. ¹⁶ *Ma yêlô ayala nena ôpatu ba hêvhaviñ Yisu Kilisi, ma Wapômbêñ halam yai nena

* 2:10: Ap 11:29-30 * 2:12: Ap 11:3 * 2:16: Ap 15:10-11; Lom 3:20-28; Gal 3:11

anyô thêthônj. Ma ôpatu ba hasopa Mose anêj abô balabuñ, yani ma mi. Ma yêlô bôk abitak thêthônj hatôm avômalô loj buyañ hathak ale kapôlônij liliñ ba aêvhaviñ Yisu Kilisi. Ma miñ hathak abô balabuñ ami ek malê nena abô balabuñ miñ hatôm indum ba anyôla imbitak thêthônj ami.

¹⁷Ma doñtom anyôla hanañ nena balabuñ ma nôm oyañ ma êvhaviñ iyom intu nôm anônj ba hadum mayaliv, êj ma avômalô tem nêgê Kilisi êtôm kambom anêj alañ. Êj ma auk lokbañ anônj! ¹⁸Yahavôliñ yadômiñ ek abô balabuñ ma doñtom haveñ yam ma yahik auk êj liliñ ba yahayê nena balabuñ ma lêk nômbênj ba yahasopa. Êj ma hik thô nena ya ma anyô yahabuliñ abô balabuñ. ¹⁹Lôk abô balabuñ êj hik ya vônô ek batu yamô lôkmala imbiñ Wapômbênj. ²⁰*Bôk ik yai lôk Kilisi vônô hathak alovalañsij. Yada ma miñ yahamô lôkmala hathak loñbô ami. Ma doñtom Kilisi da lêk hamô lôkmala hamô yakapôlônj. Lôkmala êj intu hamô yaleñvijkupik hatôm yahêvhaviñ Wapômbênj Nakaduñ, ôpatu ba lahaviñ ya ba hêv i ek nêm ya sa. ²¹Avômalô doho enañ nena yahanañ abôma hathak abô balabuñ lôk yahavôliñ yadômiñ hadêj Wapômbênj anêj wapôm. Ma doñtom miñ yahadum aêj ami. Abô balabuñ hadum ba alalô abitak thêthônj hêk Wapômbênj ma, êj ma Kilisi anêj ñama lêk habitak hatôm nôm oyañ.

3

Kobom nasopa balabuñ lôk êvhaviñ

¹Galesia môlô avômalô molo. Ya bôk yahik Yisu Kilisi thô hadêj môlô yôv hatôm lêk môlô ôyé êthôkwênj hamiñ alovalañsij ba opalê intu halela môlônim auk?

²Yaleñhaviñ yandañô môlônim auk. Môlô bôk osopa

* 2:20: Gal 1:4

balabuŋ ba owa Lovak Matheŋ? Mena olaŋô Abô Mavi lôk ôêvhaviŋ ba intu owa Lovak Matheŋ êŋ? ³ Môlô molo e? Lovak Matheŋ bôk hadum ku ba bôk ôêvhaviŋ yôv. Ma donptom môlô osoŋ nena miŋ ôyô unlôv ami denaŋ ba intu owa lôklokwaŋ hêk balabuŋ ek unŋwik ku êŋ daŋ siŋ e? ⁴ Aêŋ ba malaiŋ takatu ba bôk ôpôm hêk ôêvhaviŋ êŋ ma nôm oyaŋ e? Yakô anôŋ êŋ la. ⁵ Môlô othak osopa abô balabuŋ ba intu Wapômbêŋ hêv Lovak Matheŋ lôk hadum nômbithi hêk môlô malêvôŋ e? Mi. Hêv hathak olaŋô Abô Mavi ba ôêvhaviŋ. ⁶ Môlô lemimimbi esak Ablaham. Bôk eto nena,

“Ablaham hêvhaviŋ Wapômbêŋ anêŋ abô ba intu halam
yani nena anyô thêthôŋ.” *Môŋ Anôŋ 15:6*

⁷ Ba intu noyala nena ñê takatu ba êvhaviŋ iyom intu Wapômbêŋ hayê thêlô hatôm Ablaham nali.

⁸ *Wapômbêŋ anêŋ kapya hanaŋ nena avômalô loŋ buyaŋ tem nêñemimbiŋ ba Wapômbêŋ endam i nena ñê thêthôŋ hatôm bôk hanaŋ Abô Mavi êŋ bêŋ hadêŋ Ablaham nena,

“Esak o iyom ma avômalô lodôŋlodôŋ anêŋ loŋ buyaŋ tem
neja mek mavi.” *Môŋ Anôŋ 12:3*

⁹ Ablaham ma ôpatu ba bôk hêvhaviŋ ba intu Wapômbêŋ hadum mavi hadêŋ yani. Ma avômalô takatu ba êvhaviŋ ma tem indum mavi êndêŋ i êtôm bôk hadum hadêŋ Ablaham.

¹⁰ *Avômalô takatu ba esoŋ nena esopa balabuŋ ma tem nimbitak thêthôŋ ênjêk Wapômbêŋ ma lêk êmô malaiŋ bêŋ kapô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba êv yak hathak abô balabuŋ bute lôk
miŋ esopa balabuŋ takatu ba bôk eto hêk kapya
balabuŋ dedaŋ mavi ami ma lêk êmô malaiŋ bêŋ
kapô yôv.” *Lo 27:26*

* 3:8: Stt 18:18; 22:18; Lom 4:3,16 * 3:10: Lo 27:26

¹¹ *Ma buyaŋ hanaŋ nena,
 “Avômalô takatu ba êvhaŋiŋ intu ibitak thêthôŋ ba tem
 neja lôkmala.” *Habakuk 2:4*

Aêŋ ba auk êntêk lêk habitak yaŋ yôv nena abô balabuŋ
 miŋ hatôm indum ba avômalô nimbitak thêthôŋ ami.
 Milôk. ¹² Ma bôk eto hathak abô balabuŋ nena,
 “Anyô hasopa abô balabuŋ sapêŋ,
 êŋ ma balabuŋ hadum ba ôpêŋ tem enja lôkmala.” *Wok
 Plis 18:5*

Aêŋ ba êvhaŋiŋ miŋ hamô balabuŋ êŋ kapô ami. ¹³ *Lôk
 eto abô buyaŋ nena,
 “Wapômbêŋ tem imbuliŋ ŋê takatu ba êthôkwêŋ hamiŋ
 alovalaŋaŋsiŋ.” *Lo 21:23*

Ma Wapômbêŋ habuliŋ Kilisi ba intu hêv alalô vuli
 hêk balabuŋ anêŋ vovaŋ ¹⁴ ek avômalô loŋ buyaŋ tem
 nênmimibiŋ Yisu Kilisi imbiŋ ba neja Lovak Matheŋ atu
 ba bôk habutiŋ abô hathak ek thêlô neja mek mavi takatu
 ba Wapômbêŋ bôk hêv hadêŋ Ablaham lôk anêŋ nali.

Wapômbêŋ anêŋ tabô lôk balabuŋ

¹⁵ Aiyaŋ thêlô, môlô lêk oyala alalôaniŋ kobom katô.
 Avak tabô ma hatôm nanêm vê, e? Mena hatôm nambak
 tabô yaŋ imbiŋ e? ¹⁶ *Wapômbêŋ bôk havak abô haviŋ
 Ablaham lôk anêŋ su lukmuk yôv. Ma miŋ hanaŋ hathak
 su lukmuk lôkthô ami. Hanaŋ hathak doŋtom iyom. Su
 lukmuk êŋ intu Kilisi.

¹⁷ *Aêŋ ba Wapômbêŋ havak tabô haviŋ Ablaham. Ma
 sondabêŋ hatôm 430 hale ba hi ma abô balabuŋ hayô.
 Ba intu balabuŋ atu ba haveŋ yam miŋ hatôm edabêŋ
 Wapômbêŋ anêŋ abô atu vê ami. Bôk havak yôv haviŋ
 Ablaham ba lôklokwaŋ ba miŋ hatôm nêv vê ami.

* 3:11: Gal 2:16 * 3:13: Lo 27:26; Lom 8:3 * 3:16: Stt 12:7; 13:15; 24:7

* 3:17: Kis 12:40

18 *Wapômbêñ hêv anêñ wapôm ba havak tabô ba hêv anêñ lamavi hadêñ Ablaham ma miñ hêv hathak balabuñ ami. Ba intu balabuñ havatho lamavi êñ loñ, êñ ma tem nêv tabô êñ vê.

19 *Ma hêv balabuñ eka? Avômalô idum kambom ba intu hêv balabuñ halêm ek injik iniñ kambom thô endeba Kilisi imbitak am, Ablaham anêñ su lukmuk atu ba Wapômbêñ havak abô hathak ek êlêm. Anjela êv hadêñ Mose ma Mose hi hêv hadêñ avômalô. 20 Mose hamiñ malêvôn ek avômalô Israël ma Wapômbêñ. Ma doñtom Wapômbêñ ma doñtom iyom ma yanida intu havak abô haviñ Ablaham, ma miñ hêv hadêñ anyôla yañ ba hi hêv ami.

21 *Abô balabuñ lôk evak tabô evaki vose e? Mi. Balabuñ hatôm nêv lôkmala, êñ ma tem nambitak thêthôn esak balabuñ. 22 Ma doñtom mi. Wapômbêñ anêñ abô hanañ nena avômalô pik sapêñ idum kambom ba hatôm êmô koladôn te ek injik iniñ kambom thô endeba nede kapôlônjiñ liliñ ba nêvêmimbiñ Yisu Kilisi ek neja leñijmavi sêbôk ba Wapômbêñ havak abô hathak.

23 *Sêbôk ma alalô miñ aêvhaviñ ami ba intu abô balabuñ hatôm alañ ek injik Kilisi thô êndêñ alalô endeba nanêmimbiñ yani am. 24 *Abô balabuñ ma hatôm kamik atu ba hayabiñ alalô ek nanêmimbiñ Kilisi endeba nambitak thêthôn am. 25 Ma loñôndê êvhaviñ lêk hayô yôv ba intu abô balabuñ miñ hayabiñ alalô hathak lojbo ami.

Ñê êvhaviñ intu Wapômbêñ nali

26-27 *Môlô ôêvhaviñ Yisu Kilisi ba intu ithik môlô ma Kilisi ma hatôm kwêv atu ba ik hathak môlô ba môlô lôk Kilisi lêk ubitak doñtom. Ba intu lêk ubitak Wapômbêñ

* 3:18: Lom 4:14 * 3:19: Ap 7:38; Lom 5:20 * 3:21: Lom 8:2-4 * 3:23:

Gal 4:3 * 3:24: Lom 10:4 * 3:26-27: Jon 1:12; Lom 6:3

nali. ²⁸* Aêj ba môlô ma lêk ôdôj te iyom. Ma miñ nosoj nena môlô ma jê Isael mena jê Glik la ami. Lôk miñ nosoj nena môlô ma jê udum ku hamô alañ vibiñ mena môlô jê lôk alañsi mi ami. Ma miñ nosoj nena môlô anyô mena avi ami. Milôk. ²⁹* Môlô ma Kilisi anêj ba intu môlô ma Ablaham anêj limi takatu ba tem noja leñjñmavi takatu ba Wapômbêj bôk havak abô yôv ek nê m êndêj yani.

4

¹ Yenañ abô ma aêntêk. Okna te lambô anêj nômkama ma nakaduñ anêj ma doñtom tem miñ enja kethêj ami. Yani ma alañ ma doñtom okna denañ ba intu tem êmô êtôm ôpatu ba hadum ku hamô alañ vibiñ vêmam. ² Yani hamô jê takatu ba eyabiñ yani vibiñ ma miñ hatôm enja anêj nômkama sapêj ami endeba êyô waklavôj atu ba lambô hatak am. ³* Ma yêlô Isael ma aêj iyom. Yêlô ma hatôm okna atu ba balabuñ havalôj loj denañ ⁴* endeba Wapômbêj etak anêj waklavôj atu ba nê m Nakaduñ êlêm am. Avi havathu yani ba habitak anyô ba hamô balabuñ vibiñ ⁵ ek nê m yêlô avômena seka takatu ba amô balabuñ vibiñ vê ek nambitak Wapômbêj anêj nali anôj.

⁶* Ma môlô avômalô loj buyañ lêk ubitak Wapômbêj anêj nali haviñ. Ba intu Wapômbêj hêv Nakaduñ anêj Lovak Mathej halêm hamô alalôaniñ kapôlôñij lôk Lovak Mathej êj hadum ba alalô alam kaêk nena, “Aba wakamik.”* ⁷ Aêj ba môlô ma nali ma miñ hatôm jê idum ku hamô alañsi vibiñ hathak loj bô ami. Ba intu Wapômbêj hadum ba tem noja nômkama mavi êtôm nali ethak ewa.

* 3:28: Lom 10:12 * 3:29: Lom 4:13 * 4:3: Kol 2:20 * 4:4: Jon 1:12-14; Lom 1:3 * 4:6: Lom 8:15-17 * 4:6: “Aba” êj ma abô Alam ba anêj ôdôj nena ‘kamik’.

Pol lamalaiņ ek avômalô Galesia

⁸ Sêbôk atu ba miņ oyala Wapômbêņ ami, êņ ma ņgôkba hamô hatôm môlônim alaņ. ņgôkba takêņ ma miņ wapômbêņ anêņ ami. ⁹⁻¹⁰* Ma lêk môlô osopa Wapômbêņ. Ma doņtom Wapômbêņ da anêņ ku nena bôk havôv môlô vê ba lêk ubitak yani anêņ ma miņ môlôda unim auk ami. Ma aisê ka môlô osopa Mose anêņ balabuņ hathak loņbô? Ayôņ lukmuk lôk ku kapô lôk sondabêņ iniņ balabuņ ma êntêk osopa denaņ. Ku takêņ ma pulusikna lôk vaunena ma doņtom havôv môlô halehi bumalô iniņ auk pik hathak loņbô. Ba lemimhaviņ nôm takêņ imbitak môlônim alaņ esak loņbô e? Môlôda. ¹¹ Yaleņ hik ya hathak môlô. Yakô ku taksêbôk ba yahadum ma lêk hêv yak ba miņ hik anêņ ami.

¹² Aiyarņ thêlô, bôk yahabitak hatôm môlô ma yahatak avômalô Israeļ iniņ balabuņ. Ba intu yahalaņ hadêņ môlô ek numbitak êtôm ya. Sêbôk ma miņ ôdô ya ami. ¹³ Môlô oyala nena yahapôm lijiņ ma yahathôk ba yahanarņ Wapômbêņ anêņ Abô Mavi môņ anêņ hadêņ môlô. ¹⁴ Lijiņ êņ hêv malaiņ hadêņ môlô ma doņtom owa ya thô hatôm owa Wapômbêņ anêņ aņela te mena Yisu Kilisi da la thô. Ma miņ ôvôliņ dômim lôk ôpôlik hathak ya ami. ¹⁵ Yahayala katô nena môlô hatôm nômbi malemim daluk vê ba nônêņ êndêņ ya. Lemimmavi êņ lêk hasôv ba hi êsê? ¹⁶ Yahanarņ abô avanôņ hadêņ môlô ma ôpôlik hathak ya eka?

¹⁷ ņê takêņ maleņiņkilik ek môlô nôpôlik esak ya ma lemimimbiņ i. Ma miņ idum aêņ ek môlô nôpôm nômla mavi êņjêk i ami. ¹⁸ Avômalô ethak êv leņiņmavi hadêņ ņê loņ buyarņ, êņ ma mavi. Ma doņtom miņ yahamô haviņ môlô ami, ma aisê ka môlô uluviņ ku êņ ma ôêv

* 4:9-10: Lom 14:5; Kol 2:16

lemimmavi hadêñ ñê auk kambom takêñ? ¹⁹ Yenañ avômena anôñ, ya hatôm avi atu ba hawa vovañ hathak loñbô ek embathu endeba Kilisi êmô môlô kapôlômim am. ²⁰ Môlônim auk haliñ ya ba intu yalenhaviñ yasôk yamô imbiñ môlô ek yatak abô lôklokwañ ma yanañ abô labali iyom.

Abô loñ kapô hathak Sela lo Haga

²¹ Môlô takatu ba udum ek nômô Mose anêñ abô balabuñ vibiy ma yahadum ek yanañ injik môlô liñ nena, “Môlô oyala abô balabuñ anêñ loñôndê anêñ dañ sapêñ e?” ²²* Eto nena Ablaham habi okna ju vê. Ma yanavi Sala da havathu yañ, yani ma alañ mi. Ma avi ku Haga havathu yañ, yani ma avi lôk alañ. ²³* Ma Haga havathu nakaduñ hathak ñê pik iniñ loñôndê. Ma Sala ma havathu hathak Wapômbêñ bôk havak abô haviñ Ablaham yôv.

²⁴⁻²⁵ Avi ju êntêk ma abô loñ kapô hathak ik tabô lokwañju thô. Tabô yañ ma evak hêk dum Sainai hamô loñ Alebia kapô. Haga ma hatôm tabô atu ba havathu nali ba idum ku êmô alañsi vibiy. Ma avômalô Isael takatu ba êmô Jelusalem, thêlô êmô balabuñ vibiy hatôm ñê lôk alañsi takêñ. Aêñ ba tabô êñ ma Haga ma Haga êñ ma malak Jelusalem bôlôn êntêk.

²⁶* Ma tabô yañ ma avi atu ba alañ mi, êñ ma Jelusalem atu ba hamô malak leñ ma yani miñ hadum ku hamô alañ vibiy ami. Yani ma alalôaniñ wakatik. ²⁷ Hatôm bôk eto nena,

“O avi yamu, miñ howa avômena ami,
ômô lôk lemmavi.

Ma o avi atu ba miñ howa vovañ ek ombathu avômena
ami,
nêm yeñ lôk lemmavi lôk lêlô,

* 4:22: Stt 16:15; 21:2 * 4:23: Lom 9:7-9 * 4:26: Hib 12:22; ALK 21:2,10

ek malê nena o avi yamu, nalumi lêk bêñ anôñ
hamôñ ek avi lôk anyô atu.”

Aisaia 54:1

²⁸* Aiyañ thêlô, Wapômbêñ havak abô ba Aisak habitak. Ma môlô lêk ubitak aêñ iyom. ²⁹*Ma okna yañ atu ba habitak hathak ñê pik iniñ loñôndê hêv vovañ hadêñ yañ atu ba evathu hathak Lovak Matherñ. Lêk êntêk aêñ iyom. ³⁰Ma dorjtom Wapômbêñ anêñ kapya hanañ aisê? “Nakaduñ yañ atu ba talêbô ma alañ mi tem enja lambô anêñ nômkama.

Ma yañ atu ba talêbô hamô alañ vibij ma mi.

Ba intu nêma avi êñ lôk anêñ nakaduñ vê.” *Môñ Anôñ 21:10*

³¹Aêñ ba aiyañ thêlô, alalô ma avi alañ atu anêñ nali. Ma miñ avi lôk alañ anêñ nali ami.

5

Kilisi hêv alalô vê hêk balabuñ

¹Kilisi hêv alalô vê hêk balabuñ ek balabuñ miñ eyabiñ alalô ami. Aêñ ba numiñ lôklokwañ ek balabuñ miñ imbitak alalôaniñ alañ esak loñbô ami.

²Nodañô! Ya Pol yahanañ hadêñ môlô nena nongothe unim kupik, êñ ma Kilisi anêñ ku tem imbitak êtôm nôma oyañ. ³Ma yahanañ hathak loñbô nena opalêla takatu ba engothe iniñ kupik, ma balabuñ anêñ ku miñ hama ami ma lôkmala denañ ek nesopa lôkthô. ⁴Aêñ ba ôpatu ba hasopa balabuñ ek imbitak thêthôn, êñ ma hatôm hadabêñ yanida kisi hêk Kilisi anêñ wapôm. Lôk hêv yanida vê hêk Kilisi. ⁵Ma dorjtom Lovak Matherñ hadum ba alalô aêvhaviñ ba apôviñ thêthôn atu ba aêv maleñiñ hathak ek êlêm. ⁶*Engothe kupik mena miñ engothe kupik ami ma alalô takatu ba aêvhaviñ Yisu Kilisi ayê nena

* 4:28: Stt 15:4-5; Lom 9:7 * 4:29: Stt 21:9 * 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15

nôm oyaŋ. Êvhaviŋ ma nômbêŋ ba hik anêŋ anôŋ ma leŋiŋhaviŋ avômalô vi.

⁷ Sêbôk ma môlô olaŋviŋ mavi. Ma opalê intu lêk hathale môlô thô ba ôêv yak hathak abô avanôŋ? ⁸ Auk êŋ miŋ halêm anêŋ ôpatu ba halam môlô ami. ⁹ *Yis dokte iyom hatôm idum polom isiŋ bêŋ. ¹⁰ *Ma doŋtom yahayala nena môlô ma Anyô Bêŋ anêŋ avômalô ba tem miŋ nobaloŋ auk yaŋ ami. Ma opalê atu ba habuliŋ môlônim auk tem enja anêŋ vuli.

¹¹ Aiyaŋ thêlô, avômalô doho esoŋ nena yahavatho auk neŋgothe kupik loŋ hatôm sêbôk ba yahasopa abô balabuŋ. Ma doŋtom yahavatho auk neŋgothe kupik loŋ, êŋ ma tem miŋ avômalô takêŋ nesaŋ ya ami. Lôk yahalôk ek neŋgothe kupik, êŋ ma yahêv alovalaŋaŋsiŋ atu ba avômalô êpôlik hathak vê. ¹² Ma ŋê takatu ba ibuliŋ môlônim auk, êŋ ma mavi ek neŋgothe iniŋ kupik lôk nimbi thalôk vê imbiŋ!

¹³ *Yenaŋ ayaŋ thêlô, Wapômbêŋ halam môlô ba hapole môlô vê hêk abô balabuŋ anêŋ ku. Balabuŋ miŋ hayabiŋ môlô hathak loŋbô ami ba intu miŋ nodenu kapôlômim bô esak loŋbô ami. Mi. Lemimimbiŋ avômalô vi ba nônêm i sa. ¹⁴ *Balabuŋ sapêŋ anêŋ ôdôŋ ma doŋtom iyom nena,

“Lemimbiŋ anyô yaŋ êtôm lemhaviŋ oda.” *Wok Plis 19:18*

¹⁵ Môlô hatôm avuŋ yatap ba othaŋ am mayaliv ba intu noyaŋ am. Yakô môlôda numbuliŋ am.

Lovak Matheŋ anêŋ loŋôndê

¹⁶ Yahanŋ nena nosopa Lovak Matheŋ ek lemvimkupik anêŋ thethaŋak miŋ imbi alak imiŋ môlô ami.

¹⁷ *Kapôlôŋiŋ bô hapôlik ek Lovak Matheŋ anêŋ auk ma

* 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: 2Ko 11:15; Gal 1:7 * 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14:

Lom 13:9 * 5:17: Lom 7:15-23

Lovak Matheŋ hapôlik ek kapôlônŋiŋ bô anêŋ thethaŋak. Nôm ju êŋ ethak ik i aleba môlô miŋ hatôm nundum ku mavi takatu ba môlô lemimhaviŋ ek nundum ami. ¹⁸ Ma doŋtom môlô lêk osopa Lovak Matheŋ anêŋ abô ba intu miŋ ômô abô balabuŋ vibiiŋ ami.

¹⁹*Kapôlônŋiŋ bô anêŋ bôk lo loŋ atu ba havôv avômalô ma aêntêk. Sek waliliŋ lôk anyô lo avi maleŋŋkilik ek i ma kobom mama lomaloma ²⁰ lôk êv yeŋ hadêŋ ŋgôkba lôk êbôk siniŋ ma ik vovak ba leŋŋmaniŋ lôk kapôlônŋiŋ kambom ba ethaŋ i ma leŋŋdaŋ ba idum palonŋ lôk enaŋ abô lôk vovak ek nembak i vose. ²¹ Ma maleŋŋkilik hathak nômkama lôk inum waiŋ ba molo ma êbôi ba elam kaêk mayaliv lôk idum kambom lomaloma haviŋ. Nôm takêŋ bôk yahananŋ hadêŋ môlô yôv, ma lêk yahananŋ hathak loŋbô nena avômalô takatu ba idum aêŋ tem miŋ hatôm nimitak nêyô Wapômbêŋ anêŋ loŋ lôkliŋyak kapô ami. Mi anôŋ.

²² Ma doŋtom Lovak Matheŋ anêŋ bôk lo loŋ atu ba hik anôŋ ma aêntêk. Leŋŋhaviŋ i lôk leŋŋmavi haviŋ i ma êmô yôhokna lôk êmô maliŋyaô ma êv avômalô vi sa lôk idum mavi hadêŋ i ma êmô batônŋ oyaŋ ²³ lôk etauviŋ i ma ipuki loŋ. Ma balabuŋ la miŋ hêk kobom takêntêk êŋ loŋ siŋ ami. ²⁴*Ma Yisu Kilisi anêŋ avômalô bôk ik kapôlônŋiŋ bô lôk thethaŋak takatu ba habi alak hamiŋ i vônô hathak alovalaŋaŋsiŋ. ²⁵ Lovak Matheŋ lêk hayabiŋ alalô ba intu nasopa vaŋgwam. ²⁶*Ma miŋ alalô nambôi lôk nambi anyô yaŋ la ek injik vovak ma leŋŋdaŋ ami.

6

Kobom mavi anêŋ ôdôŋ

* 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Lom 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3

¹* Aiyarj thêlô, môlônim anyô hêvhavij te hadum kambom, êj ma môlô takatu ba osopa Lovak Matherj nonarj abô yaô ek nôbôv yani êmbôlêm esak lojrbô. Ma oyabij o ek mij êmbôv o ami. ²* Nônêm avômalô takatu ba ewa malaij sa. Êj ma hatôm hosopa Kilisi anêj balabu. ³ Alalô lôkthô ma ñê athêj mi. Ba intu anyô te hasonj nena yani anyô lôk athêj bêj, êj ma hasau yanida. ⁴ Anyô tomtom nêsôi ba neya ek leñijmavi esak iniñ kobom ma mij netatale anyô vi ami. ⁵* Aêj ba môlôda tomtom noja unim vak atu ba Wapômbêj hêv hadêj o.

⁶* Ma nuñgwik anêm nômkama mavi sam êndêj kêdônjwaga takatu ba êdônj môlô hathak Wapômbêj anêj abô.

⁷* Nôm alêla takatu ba ovatho halôk unim ku intu tem nodav. Ba intu mij nosonj nena hatôm nosau Wapômbêj esak nômla ami. Mi anônj. ⁸ Ma ôpatu ba hapaliv kapôlônijj bô anêj vêk ma tem enja anêj anônj ma ñama. Ma ôpatu ba hapaliv Lovak Matherj anêj vêk ma tem enja anêj anônj ma lôkmala atu ba êmô êtôm wak nômbêj intu sapêj. ⁹ Alalô nandum ku lôklokwarj ma mij natak ku takêj ami ek naja anêj anônj mavi êndêj anêj waklavônj. Ba intu alalô mij kapôlônijj egiap ek nandum mavi lomaloma ami. ¹⁰ Aêj ba alalô napôpêk i ek nandum kobom mavi êndêj avômalô sapêj. Ma nandum kobom êj mathalalerj êndêj ôdônj takatu ba êvhavij.

Abô anêj day

¹¹ Môlô ôyê abô anêj day êntêk ba eto bêjbêj ma yahato hathak yada yabahej.

¹² ñê takêj êkô ek neja vovarj esak Kilisi anêj alovalarjansirj. Ba intu eyanda môlô ek nonjgothe unim kupik

* 6:1: Mat 18:15 * 6:2: Lom 15:1 * 6:5: Lom 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14
 * 6:7: Lom 8:13

ek thêlô nêmbôi esak nômkama takatu ba hamô yaiņ iyom. ¹³ Ȳê takatu ba êlôk hathak auk neņgothe kupik, ma thêlôda miņ esopa balabuņ lôkthô ami. Ma doņtom idum ek môlô neņgothe kupik ek avômalô vi nêgê ba nênem athêņ lôkmaņgiņ êndêņ i. ¹⁴ Ma Yisu Kilisi hama hathak alovalaņasiņ. Ba intu hik auk pik vônô aleba yahathôņ auk êņ paliņ. Ma hik ya vônô aleba auk pik hathôņ ya paliņ aêņ iyom. Aêņ ba yada tem yambôya esak alalôaniņ Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ alovalaņasiņ iyom. ¹⁵ *Eņgothe kupik mena miņ eņgothe kupik ami, êņ ma nôm oyaņ. Nômbêņ ma alalô lêk abitak avômalô lukmuk. ¹⁶ Yôhôm lôk nanêm kapôlôņiņ ni êndêņ avômalô takatu ba esopa abô êņ, thêlô ma Wapômbêņ anêņ avômalô Isael anôņ.

¹⁷ *Ma yôv. Pôpô takatu ba yahawa hathak Yisu hêk yaleņviņkupik ma hatôm. Ba intu notak nôm takêņ ek miņ nêem malaiņ êndêņ ya esak loņbô ami.

¹⁸ Aiyaņ thêlô, Anyô Bêņ Yisu Kilisi anêņ wapôm eyabiņ môlônim dahôlômim. Avanôņ.

* 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Wapômbênj Anêj Abô Matherj
The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New
Guinea

Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

Updates

eBible.org

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Jul 2018 from source files dated 3 Jul 2018

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a